

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ГОНЧАРОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 172.342.7:177.5

**ПРЕКАРНІ ПРАКТИКИ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філософських наук

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Гонч' (Honchar), enclosed in a circular scribble with a long horizontal tail extending to the right.

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор філософських наук, професор
Кивлюк Ольга Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри методології науки
та міжнародної освіти.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Поліщук Олександр Сергійович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія,
доцент кафедри суспільних дисциплін,
декан факультету мистецтв;

кандидат філософських наук, доцент
Литвинчук Оксана Валеріївна,
Житомирський державний технологічний
університет,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних наук.

Захист відбудеться «14» вересня 2017 року о 15⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 11 серпня 2017 року.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Свириденко Д. Б.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокою трансформацією соціальної системи, зокрема переходом до суспільства інформаційного типу з відповідними йому особливостями суспільного виробництва та масової свідомості. Соціальні трансформації, пов'язані з таким переходом, часто мають нелінійний, непрогнозований і невизначений характер. Внаслідок таких трансформацій вітчизняна соціальна система часто коливається між станами нестабільності та тимчасової стабільності. У результаті таких постійних коливань в українському суспільстві спостерігається вихід нестабільності у соціальні практики населення, як-то: поширене безробіття, відсутність соціальних гарантій, обмежена дія соціальних ліфтів та ускладнена можливість висхідної соціальної мобільності для широких верств населення, низький поріг бідності тощо. Особливо вразливою до вищеписаних соціальних явищ є українська молодь, яка внаслідок свого проміжного положення між станом дитини та станом дорослої особистості цілком природно знаходиться у стані нестабільності - переходу від одного життєвого етапу до іншого. Соціальна ж невизначеність та нестабільність стають для неї вагомим гальмівним чинником у процесі транзиції до дорослого життя - до реалізації тих соціальних ролей, які в майбутньому стануть її способом самоідентифікації у соціальному житті.

Відгуком на зміни природи соціальних процесів у сучасному українському суспільстві є феномен прекарних соціальних практик. Ці соціальні практики стосуються переважно сфери професійно-трудова відносин, хоча опосередковано впливають і на інші сфери життя людини, і характеризуються станом постійної невизначеності, негарантованості трудових прав, нестабільним станом ринку праці і положенням працівника на ньому. В українських реаліях прекарні соціальні практики є відносно новим соціальним явищем, яке виникає як специфічний спосіб адаптації індивідів до умов перманентної невизначеності.

В контексті даної роботи ми зосередили свою увагу на особливостях залучення до прекарних соціальних практик молодіжної аудиторії і трансляції нею життєвої стратегії прекарності. Така конкретизація дозволяє підвищити прогностичну компоненту дослідження, оскільки ми не лише розглядаємо вплив світоглядної парадигми сучасності крізь призму прекарності, але досліджуємо його інноваційний і життєтворчий потенціал, головним носієм якого є молодь. У рамках даної роботи ми відійшли від суто соціологічного погляду на її залученість до прекарних соціальних практик. Натомість зосереджено увагу на соціально-філософському аналізі феномену прекарності, його впливі на розвиток української молоді та української нації загалом, негативні наслідки якого слід передбачити та попередити.

Ступінь наукової розробки теми. Окреслена проблематика даної роботи є втіленням міждисциплінарного підходу у науковому пошуку. У її розгляді

присутні три базові координати – прекарні соціальні практики, трансформації сучасного українського суспільства, українська молодь як специфічна соціально-демографічна група та соціальний феномен. Ці три координати окремо розглядалися багатьма вченими і дослідниками найрізноманітніших наукових шкіл та традицій.

Термін «прекаріат» у його сучасному звучанні вперше використовували ще представники французької соціологічної школи в 1980-і рр., вивчаючи специфіку сезонної зайнятості, а також професор Мюнхенського університету, відомий дослідник мінливої сучасності У. Бек, який досліджував умови життя, нав'язані сучасним ринком. Термін утворений шляхом накладання поняття «прекарний» (від. лат. «precarit» - «сумнівний», «негарантований», «нестабільний») та поняття «пролетаріат». Визначенням поняття прекаріату займалися і такі мислителі, як З. Бауман, П. Бурдьє, Ю. Габермас, Р. Кастель, М. Фуко та ін. Опосередковано проблеми, які зачіпають питання прекарності, є висвітленими у творах таких дослідників, як С. Ароновіц, Л. Бейлін, Д. Белл, А. Горц, М. Грановетер, Ф. Джеймсон, У. Дифазіо, Д. Коттер, А. Негрі, Д. Ноубел, У. Пауел Р. Сеннет, Л. Сміт-Дуер, М. Хардт та ін. У широкий науковий та публічний дискурс поняття прекаріату ввів англійський дослідник Г. Стендінг у своїй книзі «Прекаріат: новий небезпечний клас», яка була опублікована у 2011 році.

У пострадянському науковому просторі поняття «прекаріат» і похідні від нього терміни («прекаритет», «прекаризація», «прекарність», «прекарні соціальні практики») з'являються приблизно за рік після виходу книги Г. Стендінга. Серед дослідників, які розробляли і розробляють дану тематику, можна виділити таких науковців, як В. Бобков, О. Вередюк, Є. Гасюкова, З. Голенкова, Ю. Голіусова, С. Дружилов, В. Карачаровський, Р. Колосова, К. Наумова, Т. Разумова, Л. Санкова, Ж. Тощенко, М. Черкасова, О. Шкаратан та ін. Поряд з ними існують і дослідники, які розглядають прекаріат і похідні від нього соціальні явища з позиції неформальної зайнятості на ринку праці, серед них: С. Барсукова, Т. Безбородова, Н. Воловська, Т. Заславська, А. Іноземцева, Р. Капелюшніков, К. Клеман, І. Козіна, В. Малахов, Л. Плюсна, А. Русина, Д. Стребков, М. Шабанова, А. Шевчук та ін. У вітчизняному науковому просторі проблема прекарності праці, прекарних соціальних практик і прекаріату, до них залученого, є на даний момент новою і ще недостатньо розробленою, хоча поняття «прекаріат» вже впевнено входить у широкий науковий дискурс. Так, розробкою проблематики прекаріату саме у такому визначенні займаються такі дослідники, як Г. Аферченко, О. Брінцева, В. Буткалюк, Я. Грицак, О. Грішнова, А. Колот, С. Лубенець, Д. Новіков, А. Толстокорова та ін. Широко розглядається дана проблематика у різноманітних публіцистично-аналітичних матеріалах та у дискурсі діючого вільного профспілкового руху України, тобто тим самим набуває вагомого звучання у дійсній соціальній реальності України.

Наступною координатою проблематики даної роботи - соціальними трансформаціями сучасності, зокрема соціальними трансформаціями з погляду

синергетичного підходу - детально займалися такі вчені, як В. Бранський, С. Капиця, О. Князева, Л. Красичніков, С. Курдюмов, О. Лоскутов, Г. Малинецький, А. Михайлов, Н. Моїсеєв, Є. Мчедлова, Г. Ніколіс, А. Подлазов, А. Потапов, І. Пригожин, І. Стенгерс, Д. Трубецков, Г. Хакен та ін. Питання соціальних трансформацій на пострадянському просторі відображено у роботах таких дослідників, як А. Богаєвська, О. Данілов, М. Єльчанінов, Т. Заславська, С. Зубенко, В. Левашов, В. Шаповалов, В. Шмаков, В. Ядов та ін. Тему вітчизняних соціальних трансформацій розробляють В. Воронкова, Е. Герасимова, Є. Головаха, С. Катаєв, О. Кивлюк, С. Клепко, С. Куцепал, М. Михальченко, І. Немчинов, О. Поліщук, Т. Розова, В. Степико, М. Шульга та ін.

Особливої уваги заслуговують розробки з вивчення особливостей молоді як специфічної соціально-демографічної групи та соціального феномену. Серед іноземних вчених, які розробляли і розробляють дане питання, можна виділити таких дослідників, як О. Бархаєв, Е. Еріксон, А. Желніна, А. Зінов'єв, С. Іконнікова, К. Кеністон, І. Кірдяшкін, А. Ковальова, М. Кулева, С. Левікова, В. Лісовський, В. Луков, В. Лупандін, Т. Луценкова, С. Ляшко, К. Мангейм, О. Омельченко, І. Самаркіна, Х. Сіболд, Н. Торосян, Г. Холл, С. Шугальський, Т. Юхтовська, М. Ядова та ін. В Україні у цьому напрямку працюють В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Балакірева, О. Виноградов, Л. Волинець, М. Головатий, Ю. Зубок, Л. Малиш, І. Мартинюк, С. Оксамитна, В. Очеретяний, Ю. Саєнко, Л. Скокова, Н. Черниш, В. Чупров та ін. Серед робіт вітчизняних дослідників, які розглядають проблему молоді у фокусі соціально-філософського дискурсу, можна виділити дослідження В. Андрущенка, Т. Андрущенко, В. Астахової, І. Беха, В. Беха, А. Бичко, І. Бойченка, В. Вашкевича, Р. Вернидуба, Г. Волинки, М. Головатого, Л. Губерського, Т. Жижко, І. Зязюна, А. Кравченко, М. Култаєвої, А. Конверського, О. Литвинчук, М. Михальченка, М. Мокляка, В. Муляра, І. Надольного, Б. Новікова, О. Семашка, В. Савельєва, Д. Свириденка, В. Ярошовця та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук» (затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 4 від 24 грудня 2008 р.). Крім того, дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідних тем «Саморегуляція соціального організму країни» (державний реєстраційний номер 0105U000447) і «Громадські організації як чинник демократизації суспільства» (номер державної реєстрації 0108U000361), які були виконані в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова на замовлення Міністерства освіти і науки України.

Метою дослідження є теоретико-методологічне визначення стану поширення прекарних практик серед молоді в умовах трансформації

українського суспільства. Досягнення поставленої мети передбачає постановку і виконання таких **дослідницьких завдань**:

- визначити сутність і ступінь поширення феномену прекарності у соціально-філософському дискурсі;
- окреслити ризики поширення прекарних соціальних практик в сучасному трансформаційному суспільстві, зокрема – запропонувати концептуальну модель, яка б описувала дані ризики в сучасному українському суспільстві;
- проаналізувати соціальний статус молоді та її життєві стратегії в сучасному трансформаційному суспільстві;
- дослідити особливості поширення прекарних соціальних практик серед молодих українців;
- визначити чинники мінімізації негативного впливу прекарних практик на молодь України;
- дослідити вплив освіти на обмеження прекарних практик в молодіжному середовищі сучасної України.

Об'єктом дослідження є прекарні практики.

Предмет дослідження – вплив прекарних практик на трансформацію соціальної місії сучасної української молоді.

Теоретико-методологічна основа роботи. Методологічну основу дисертаційної роботи становить комплекс загальнонаукових методів, що забезпечує системний аналіз прекарних соціальних практик української молоді та прогнозування розгортання їхнього розвитку у трансформаційних соціальних процесах України сьогодення.

У дисертації застосовані системний і міждисциплінарний підходи, що дозволило поєднати у єдиному смисловому полі теоретичні здобутки наукових дискурсів філософії життя, екзистенціалізму та феноменології разом із здобутками таких дисциплін, як соціологія, зокрема соціологія середнього рівня, загальна та вікова психологія, філософія права та загальна економічна теорія. Це, у свою чергу, сприяло формуванню уявлення про прекарні соціальні практики молоді як цілісний соціально-філософський феномен.

За допомогою методологічних принципів взаємодоповнюваності та інтервальності стало можливим застосувати прогресивні здобутки основних соціально-філософських підходів щодо розуміння сутності сучасного суспільства постмодерну. Застосування методів антропологічної і соціальної інтерпретації дозволило пояснити способи організації життя молоді людини в сучасному українському суспільстві. Історико-філософський метод у поєднанні з методом екстраполяції дозволили охопити процес виникнення, становлення та розгортання прекарних соціальних практик сучасної української молоді та їх поширення зі сфери трудових відносин у інші сфери життя людини. На підставі функціонального методу розглядається розгортання та поширення явища прекарності у соціальній системі України. За допомогою застосування синергетичного підходу пропонується пояснення ролі соціальної аномії у

трансляції прекарності між різними поколіннями на прикладі вітчизняних реалій.

Наукова новизна дисертаційного дослідження конкретизована у наступних положеннях:

Уперше:

- запропоновано концептуальну модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, яка ілюструє нездатність сучасної державної системи України виробити ефективні механізми проти поширення прекарних соціальних практик українців. Зазначений колапс постає у якості одночасного існування в українському суспільстві антагоністичних за своєю природою і принципом функціонування тезаурусів та детекторів соціального процесу - соціальних інститутів, акторів соціального процесу, норм та цінностей, які умовно можна розділити на дві групи – неоліберальні та пострадянські. Їхній латентний, а у деяких випадках і явний конфлікт спричиняє розгортання прекарності у різноманітних соціальних практиках українських громадян і має характер системної помилки, внаслідок якої окремий індивід стає своєрідною жертвою загальної невизначеності та негарантованості політико-економічного курсу держави;

- визначено можливі шляхи подолання прекарності на особистісному, громадянському та національному рівнях. Наголошується, що первинний імпульс подолання прекарності повинен походити або від особистісного, або від національного рівня розгортання прекарності, оскільки саме ці рівні передбачають формування вертикальних взаємозв'язків, які розгортаються у довгострокових перспективах, між конкретним індивідом та представниками його роду або конкретним індивідом та інститутами державної влади. Розроблені практичні рекомендації для мінімізації прекарних життєвих стратегій молодих українців через використання університету як специфічної науково-комунікативної платформи.

Удосконалено:

- зміст поняття прекарності у сучасному трансформаційному суспільстві. Прекарність розглядається не лише у розрізі соціально-трудова практик, а й як тип життєвої стратегії індивіда. Зокрема, наголошено на тому, що неможливо відділити прекарні трудові практики від усього життєвого процесу індивіда, а, отже, прекарність не може бути обмежена тільки трудовими практиками; її базові характеристики та вплив на відчуття життя, нею породжене, будуть поступово просякати і інші сфери діяльності людини;

- соціально-психологічне розуміння дії прекарних соціальних практик на відчуття життєвого процесу молодими людьми. Зазначається, що у короткостроковій перспективі молоді люди, які зазнають всебічної прекаризації соціальних практик, стають неспроможними формувати довгострокові життєві стратегії, спрямовані на досягнення визначеного результату. У середньостроковій перспективі такі молоді люди можуть зазнати нищівної кризи середнього віку, одним з ефективних шляхів подолання якої є досягнення індивідом певних визначених результатів та здобутків у своєму житті,

реалізація намічених у молодому віці планів та мрій. У довгостроковій перспективі розгортання прекаризації соціальних практик загрожує всебічному розвитку інноваційного потенціалу молоді, спроможності її найбільш повно розкрити свій потенціал та сформуватися у якості дорослої, самодостатньої та самоактуалізованої особистості.

Дістало подальшого розвитку:

- бачення української молоді як специфічної соціально-демографічної групи, на яку покладена місія трансляції засвоєних попередніми поколіннями норм і цінностей, усталених моделей поведінки одночасно із інноваційною обробкою такого досвіду. Відповідно до такого бачення ролі української молоді у вітчизняних соціальних процесах ми розглядаємо молодь як головний «транслятор» прекарного стилю життя, що передаватиметься до представників наступних поколінь і у такий спосіб, ймовірно, отримає свого подальшого закріплення. Зазначається, що на сьогоднішній день у соціальних практиках української молоді вже можна простежити тенденції до прекаризації, зокрема орієнтації на короткострокові життєві перспективи, реалізацію ситуативних можливостей, часту відсутність цілісного бачення свого життя тощо. За такого бачення проблеми українська молодь потребує особливої уваги дослідників як та соціально-демографічна група, через яку прекарність транслюється у вітчизняний соціальний простір і через яку вона матиме змогу закріпитися у досвіді майбутніх поколінь українців;

- розуміння освіти як впливового фактору гуманізації світогляду української молоді, а, відтак, і вагомого чинника мінімізації впливу прекарних соціальних практик на свідомість українського студента. Наголошується, що для подолання прекаризації свідомості української молоді необхідним є не тільки передача студенту вузькопрофесійних знань, але і засвоєння ним фундаментальних здобутків науки, які допоможуть сформувати надійну основу для подальшого оволодіння інформацією, її верифікації, формування з неї цілісного, системного знання, а, отже, і системного мислення, яке нейтралізує вплив прекарності і фрагментарного сприйняття дійсності.

Науково-практичне та теоретичне значення. Розроблена модель розгортання прекарності на особистісному, громадянському та національному рівнях дозволяє досягнути даний феномен системно і комплексно й тим самим виявити нові аспекти у міждисциплінарному вивченні розгортання прекарних соціальних практик у сучасному трансформаційному суспільстві. Запропонована модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, яка виступає каталізатором дії прекарності у соціальних практиках українців сьогодення, може послугувати наочним прикладом для використання у розробці державних стратегій та державних програм розвитку вітчизняної економіки, правозахисної системи та соціальної сфери.

Результати здійсненого концептуального аналізу розгортання прекарних соціальних практик у молодіжному середовищі сучасної України та розроблені практичні рекомендації у подоланні прекаризації соціальних практик сучасної української молоді можуть бути використані у розробці державних програм

розвитку молоді України, розробці університетських курсів. Теоретичний та фактологічний матеріал дисертації може бути використаний для підготовки загальних та спеціальних курсів і методичних матеріалів з філософії, психології та соціології. Матеріали дисертації можуть також послугувати основою популярного видання для молодих українців з метою підвищення їхньої обізнаності з приводу розгортання прекарності у їхніх повсякденних соціальних практиках та можливих наслідків цього процесу.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним авторським дослідженням. Результати і висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі і ті, що характеризують наукову новизну дисертації, одержані автором особисто. Зокрема, запропоновані концептуальна модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій та трирівнева модель розгортання прекарних життєвих стратегій у сучасному соціумі.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Україна – Болгарія – Європейський Союз: сучасний стан та перспективи» (Варна, 2016), «Актуальні питання та проблеми розвитку соціальних наук» (Кельце, Польща, 2016), «Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у ХХІ ст.» (Київ, 2015), «ХVІ міжнародна конференція, присвячена проблемам суспільних та гуманітарних наук» (Москва, 2014), II міжнародна науково-практична конференція «Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності» (Одеса, 2015), всеукраїнських науково-методичних конференціях: «Миколаївщина і Північне Причорномор'я: історія і сучасність» (Миколаїв, 2016), «Наука. Студентство. Сучасність» (Миколаїв, 2013), «Інноватика суспільствознавчої освіти ХХІ століття: виклики і шляхи розвитку» (Миколаїв, 2016); звітно-наукових конференціях у НПУ імені М.П. Драгоманова: «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (Київ, 2014 - 2015).

Публікації. Зміст основних положень дисертації, її ідеї та результати висвітлені у 17 публікаціях, з них: 5 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 – стаття у іноземному фаховому виданні, 11 – інші публікації.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 6 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаної літератури (313 найменувань, з них 18 - іноземними мовами). Загальний обсяг роботи - 232 сторінки, з яких 200 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, здійснено огляд стану та напрямків її розробки, вказується її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, формулюється новизна наукового дослідження, вказуються теоретичне та практичне значення, особистий внесок здобувача, апробація одержаних результатів та структура роботи.

Перший розділ **«Прекарність як предмет теоретичного дискурсу»** складається з двох підрозділів.

Підрозділ 1.1. **«Феномен прекарності в філософському опосередкуванні»** присвячено аналізу теоретичних концепцій, які підводять підґрунтя для виділення прекарності як особливого соціального явища у сучасному соціальному просторі. Наголошується, що прекарні соціально-трудові практики як вихідна точка, з якої прекарність поширюється на інші соціальні практики індивіда, стали породженням системи постфордистської, «гнучкої» економіки. Швидкоплинність змін, яка притаманна системі виробництва за моделі «гнучкої» економіки, переходить, закономірно, і у соціально-трудові практики індивіда, який обслуговує цю систему. Звідси виникає феномен прекарних практик – здебільшого трудових практик, які передбачають елементи невизначеності та непрогнозованості, порушення трудових прав, запроваджених за часів індустріальної економіки, негарантованості стабільної визначеної кар'єри. Залучення до такого роду трудових практик породжує формування нового соціального прошарку – прекаріату. Зазначається, що термін «прекаріат» є відносно новим у соціально-філософському дискурсі. У широкий науковий дискурс це поняття було введене англійським дослідником Г. Стендінгом. Термін «прекаріат» став і широко використовуватися у науковому дискурсі вітчизняної науки, зокрема – у роботах Г. Аферченко, В. Буткалюк, С. Лубенець, А. Толстокорової та ін.

Поряд із впливом на трудовий процес залучення до прекарних соціальних практик передбачає і трансформації у свідомості працівників. Такий вплив вивчали дослідники Ф. Арновітц, Л. Бейлін, М. Грановеттер, В. Дифазіо, Дж. Коттер, У. Пауел, Р. Сеннет, Л. Сміт-Дуер та ін. Відіграє свою роль і превалювання примату жорсткої раціональності (Д. Белл, Ф. Джеймсон, Д. Ноубел), що зумовлює експлуатацію життєтворчого начала людини. У такий спосіб можемо говорити про прекарність як соціальне явище у двох сенсах: у вузькому сенсі під прекарністю розуміється весь спектр соціально-трудових практик, які розгортаються у площині нестабільності та негарантованості трудових відносин. У широкому розумінні цього слова ми можемо говорити про прекарність як про соціальну практику, що зумовлена специфічним типом світогляду і екзистенційною позицією індивіда, оскільки соціально-трудові практики складають вагомую частину життя людини і задають не тільки модель соціально-виробничих відносин, але і впливають на способи організації її життєвого простору. Прекарність, таким чином, отримує своє поширення на різноманітні соціальні практики, а трудові соціальні практики займають серед них чільне місце.

У підрозділі 1.2. **«Ризики та виклики прекарних практик в трансформаційному суспільстві»** досліджується поширення прекарних соціальних практик на різноманітні сфери людської життєдіяльності в процесі соціальних трансформацій, а також особливості розгортання соціальних трансформацій у вітчизняних умовах, які призводять до поширення та закріплення явища соціальної прекарності серед широких мас населення.

На основі методології розгортання нелінійних соціальних трансформацій І. Пригожина детально зображується концептуальна модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій. Ця модель представляє собою наочне зображення аномії у поєднанні системи державного патерналізму та системи ринкової економіки в Україні, їхній антагоністичний одна одній характер. Також наочно зображена неможливість дійти переходу соціальної системи України у стан стабільності при довільному поєднанні цих двох типів норм на спільному соціальному полі. Така суперечлива дихотомія є визначальною у питанні розгортання прекарності, оскільки посилює ситуацію невизначеності, негарантованості та некалькульованих ризиків, у тому числі – і у трудових, і у похідних від них соціальних практиках.

У той же час зображений і парадокс селекторного колапсу соціальних трансформацій в Україні, який полягає у тому, що норми системи державного патерналізму латентно є більш логічно пов'язаними у соціальному полі та соціальних настановах, ніж їхні неоліберальні аналоги, і у такий спосіб вони є, з одного боку, прихованою підривною силою у розвитку діючої соціальної системи, але, з іншого боку, є своєрідною гарантією збереження тих трудових прав, які були закріплені при системі державного патерналізму. Парадокс селекторного колапсу українських соціальних трансформацій є ризикогенним для майбутнього української нації та української молоді зокрема, оскільки витісняє прекарні соціальні практики на узбіччя активного соціального дискурсу, робить проблему їхнього впливу на розвиток українських працівників неочевидною.

Другий розділ **«Молодь України в умовах поширення у суспільстві прекарних практик: стан та наслідки»** складається із 2 підрозділів.

Підрозділ 2.1. **«Соціальний статус молоді та її життєві стратегії в українському суспільстві»** присвячено питанню особливостей молодіжної аудиторії у контексті її прекарної діяльності. Зазначається, що молоді люди за природою своєї соціальної місії схильні до відчуття нестабільності, негарантованості та невпевненості. Однак коли в умовах нелінійних соціальних трансформацій молоді люди потрапляють до ситуації кризи соціальних перспектив, нестабільність у соціальному просторі накладається на нестабільність у їхній ще недостатньо сформованій психіці, і у такий спосіб вони стають потенційними учасниками прекарних соціальних практик, не розуміючи далекосяжність усіх впливаючи із них наслідків. Розглядаються чотири типи життєвих стратегій пристосування до прекарних соціально-трудова практик, які передбачають своєрідні механізми психологічного захисту молодого індивіда від впливу мінливої, непередбачуваної реальності. Також розглядаються можливі наслідки залучення до прекарних трудових практик та прекарних життєвих стратегій у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі для молодих людей. На основі таких перспектив робиться первинний висновок про те, що прекарність як соціальне явище підриває основи стабільного життєвого шляху молоді особистості, а відтак - і соціуму взагалі.

Підрозділ 2.2. **«Особливості поширення прекарних практик в молодіжному середовищі України»** присвячений проблемі прекаризації української молоді. На основі матеріалів останніх досліджень виявлено прекарні тенденції у таких видах практик, як трудові, політико-громадянські та соціокультурні, у яких є задіяними молоді українці. Зокрема, у сфері трудових практик досліджено тенденції невідповідних очікувань молоді, їхню надмірну ідеалізацію того псевдовільного способу трудової діяльності, який пропонують прекарні трудові практики, роботу значної кількості молоді не за фахом, пріоритет отримання вищої освіти, ніж професійної освіти, хоча перша пропонує більш стабільні робочі місця, тощо.

У політико-громадянських прекарних практиках, до яких є залученими молоді українці, спостерігаються тенденції до політичного консьюмеризму, використання можливостей заробити на виборах і використати ситуативні можливості із даної політичної ситуації. Наголошується, що прекарність у політичних практиках породжує і прекаризовану державну владу, для якої довготривалі стосунки із молодим електоратом є так само не вигідними, як і для молодого електорату – дійсно докладати зусиль для просування тієї чи іншої політичної сили.

У сфері соціокультурних практик спостерігаються тенденції до вибору пасивних практик, які не передбачають використання життєтворчого людського начала. Пасивність у соціокультурних практиках молоді свідчить про латентну орієнтацію останньої на стратегію виживання у складних соціальних умовах, на її часто нетворче ставлення до індивідуального життя, а, отже, і до нерозуміння довготривалих життєвих перспектив, які постають перед нею кожного нового дня.

Робиться висновки про те, що прекарність як життєва стратегія вже впевнено входить у життєвий процес молодих українців, так само, як і у планування їхнього життєвого шляху. Поряд із втратою стабільних життєвих платформ для реалізації особистісного потенціалу молоді люди починають планувати свій життєвий шлях з огляду на негарантовані, ситуативні можливості, які надає їм життя за принципом «тут і зараз». Це, у свою чергу, у довгостроковій перспективі може влитися у кризу усього українського суспільства, найбільш потенційно прогресивні представники якого вже сьогодні виявляють настрої до небудування індивідуального далекосяжного майбутнього і у такий спосіб ставлять під загрозу перспективи розвитку цілої української нації.

Третій розділ **«Чинники та шляхи нейтралізації негативного впливу прекарних практик на українську молодь»** складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. **«Чинники мінімізації негативного впливу прекарних практик на молодь України»** представлено трирівневу модель розгортання прекарності в сучасному суспільстві, яка включає особистісний, громадянський та національний рівні. На кожному з цих рівнів відбувається поширення атомізації, відчуження індивіда від довготривалих життєвих стратегій: по відношенню до самого себе і членів своєї родини; по відношенню до інших

членів суспільства; по відношенню до інститутів державної влади та своєї нації у цілому. Якщо перший та третій рівні розгортання прекарності передбачають вертикальний вектор поширення атомізованих настроїв (що пояснюється вертикально-ієрархічними відносинами між суб'єктами на цих рівнях, або відносинами, що розгортаються у координатах лінійного часу), то другий рівень розгортання прекарності передбачає горизонтальний вектор поширення атомізації, оскільки у ньому взаємодіють рівноцінні актори соціального процесу. Наголошено на тому, що ефективно подолання прекарності як процесу життєдіяльності, так і свідомості індивіда можливе при вихідному імпульсі саме з тих рівнів розгортання прекарності, які передбачають вертикальне поширення атомізованих настроїв. Це пояснюється передусім тим, що саме з цих рівнів – особистісного та національного – розпочинається стратегічне бачення довгострокових перспектив, що розгортаються у лінійному часі, а, у свою чергу, саме ця якість і є основоположною для мінімізації прекарності, яка, на протиположному, передбачає врахування суто ситуативних можливостей.

Акцентується увага на тому, що у розрізі конкретного життя індивіда важливим є персональне усвідомлення останнього ефемерності вигоди прекарної стратегії, проте у рамках планомірного національного будівництва недостатнім та нереальним виглядає самостійне усвідомлення кожного окремого індивіда ризиків прекарного життєбудування при одночасному існуванні у прекарних соціальних умовах. Тому визначальною є роль національно-державної стратегії для всеохоплюючої мінімізації дії прекарних соціальних практик на вітчизняних теренах.

У підрозділ 3.2. **«Роль освіти в обмеженні прекарних практик в молодіжному середовищі»** розглядається визначна роль соціального інституту вищої освіти у питанні як поширення прекарних життєвих стратегій у житті української молоді, так і роль у мінімізації дії прекарності серед лав українського студентства. Така дихотомічна роль інституту вищої освіти пояснюється передусім тим, що здобуття вищої освіти студентом передбачає мінімізацію дії прекарних соціальних практик як на особистісному, так і на національному рівні: з одного боку, отримання вищої освіти передбачає формування у молодій людини стійких уявлень про вигоди довгострокових життєвих перспектив, поступального процесу накопичення та засвоєння знань, оцінки свого життя як такого, що розгортається у лінійному часовому вимірі і має систематичний, причинно-наслідковий характер; з іншого боку, отримання вищої освіти передбачає отримання і визначеного професійного фаху, що є одним із системоутворюючих факторів для розвитку державної економіки та планомірного розвитку держави в цілому.

Однак у той же час здобуття вищої освіти може послугувати і визначним фактором для виштовхування української молоді до лав прекаріату. Така діаметральна зміна характеру впливу вищої освіти на соціальні практики українського студента і випускника ВНЗ пояснюється передусім тим, що сучасний інститут вищої освіти в Україні зазнає такого ж впливу селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, а відтак – і поширення у ньому

прекарних тенденцій та способів взаємодій між різними його структурами - як і усі інші сфери державного будівництва в Україні. Виходячи із такої трансформації ролі вищої освіти в Україні розроблено практичні рекомендації для інституту вищої освіти, що покликані мінімізувати ризики потрапляння українського студента до лав прекаріату.

ВИСНОВКИ

Основні результати дослідження висвітлено у наступних положеннях.

1. Конкретизовано сутність феномену прекарності у соціально-філософському дискурсі. Прекарність як соціальне явище представляє собою стан перманентної мінливості та невизначеності у повсякденних практиках особистості. Акцентується увага на тому, що елементи прекарності зі сфери соціально-трудоких відносин поступово просякають і інші сфери діяльності сучасної людини. Серед цих сфер діяльності виділено такі, як сфера соціальних контактів, побутова сфера, політичні та соціально-культурні практики тощо. Звідси прекарними соціальними практиками у широкому сенсі називаються такі соціальні практики, які характеризуються невизначеним станом індивіда, його покладанням на плинний момент часу, передбачають у нього відчуття невпевненості у майбутніх перспективах. Згідно цієї дефініції виділено прекарний стиль життя особистості у цілому та прекаріат не тільки як специфічну соціальну групу чи специфічний клас «у собі», але і як специфічний прошарок людей – носіїв цього стилю життя та життєвої стратегії. Прекарність як соціальна стратегія призводить до атомізації особистості у трьох особливих проєкціях: по відношенню до представників минулих і майбутніх поколінь власного роду (вертикальна атомізація), по відношенню до своїх співвітчизників і інститутів громадянського суспільства (горизонтальна атомізація), по відношенню до інститутів державної влади та держави в цілому (вертикальна атомізація). Ця атомізація проявляється у тому, що особистість зосереджується у своїх орієнтирах, установках, поведінці та діяльності (як матеріальній, так і духовній) виключно на потребах і можливостях плинного моменту, відкидаючи довготривалі перспективи, які не приносять миттєвого та відчутного зиску. Внаслідок такої базової орієнтації особистість втрачає відчуття сенсу довготривалих стратегій із пролонгованими перспективами та наслідками, які розгортаються у часі як результат тривалого процесу докладання зусиль.

2. Окреслено ризики поширення прекарних соціальних практик в сучасному трансформаційному суспільстві. Прекарність як соціальне явище розгортається на тлі двох своїх головних передумов: зовнішньосистемної – глобальних нелінійних соціальних трансформацій – та внутрішньосистемної – так званої кризи соціальних перспектив сучасного суспільства. Перші являють собою тотальне тло нестабільності сучасного світу і у такий спосіб своєрідний загальний принцип нестабільності. Криза соціальних перспектив, у свою чергу, становить локальний принцип нестабільності у конкретному суспільстві. Якщо глобальні нелінійні трансформаційні процеси спричиняють кризовий стан

конкретних суспільств, то криза соціальних перспектив у конкретному суспільстві виступає тим медіатором, через який явище прекарності просякає різноманітні життєдіяльнісні практики особистості.

Означено особливість соціальних ризиків для українського прекаріату, що зумовлюється закономірністю перебігу українських соціальних трансформацій. Запропоновано концептуальну модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, який пояснено з точки зору концепції синергетичних перетворень у складних дисипативних системах. Феномен селекторного колапсу українських трансформацій описується як намагання правлячої еліти поєднати у стратегії розвитку країни елементів детекторного принципу функціонування системи, що відповідає економіці неоліберального зразку, та елементів детекторного принципу державного патерналізму соціалістичного зразку. За допомогою наведеної у роботі схеми доведено, чому таке співіснування інститутів, норм та цінностей не призвело до ефективного симбіозу, а спричинило глибокий внутрішній конфлікт і розлад у державній системі України, тим болісніший, чим триваліше зберігався його латентний характер. Зокрема, цей конфлікт з позиції прекаризації населення України проявляється у тому, що жоден із зазначених принципів управління в українських реаліях є неефективним у справі захисту трудових прав прекарія, забезпечення йому можливостей соціальної висхідної мобільності, отримання визначеного статусу в суспільстві. Зображено і своєрідний парадокс селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, при якому функціонування рудиментальних елементів системи патерналістського зразку виявляється хоча і гальмівним, проте необхідним фактором для існування у широкому публічному дискурсі питання гарантованих трудових прав працівників.

3. Проаналізовано соціальний статус молоді та її життєві стратегії в сучасному трансформаційному суспільстві. Молодь як специфічна соціально-демографічна група є традиційно однією із найвразливіших соціальних груп. Ця вразливість зумовлюється її своєрідним перехідним станом – від стану дитини, залежної від волі дорослих, до стану самодостатньої дорослої особистості. Молоді притаманна і специфічна онтологічна нестабільність, яка спричинюється її унікальною соціальною місією – засвоєнням досвіду попередніх поколінь при одночасній розробці нових зразків соціального досвіду, адекватного новим соціальним умовам. Коли у таких пошуках нестабільна за своєю онтологічною природою молодь стикається із кризою соціальних перспектив для себе у даному суспільстві, вона опиняється витісненою до простору розгортання соціально-діяльної та екзистенційної прекарності. Молодь сьогодення представляє собою своєрідний «місток», буферний перехід від покоління, яке орієнтувалося на пролонговані життєві результати і формувало трансценденталістські світоглядні позиції, до поколінь, які можуть орієнтуватися виключно на потреби дня сьогоднішнього, з усією його мінливістю, плінністю. Молодь сьогодення вже впевнено демонструє такі прекарізовані тенденції свідомості, які стали невід’ємними характеристиками її

повсякденних практик. Яскравим прикладом прекаризації молоді слугують вітчизняні реалії розвитку цієї соціально-демографічної групи.

4. Досліджено особливості поширення прекарних соціальних практик серед молодих українців. Виділено такі прекарні тенденції у соціальних практиках української молоді:

- робота не за фахом;
- часта зміна місць роботи і відсутність стабільного професійного досвіду;
- непопулярна практика написання резюме серед безробітної української молоді: відсутність конкретних вимог, запитів до майбутньої роботи та оцінки своїх реальних здібностей, навичок, знань та вмінь;
- орієнтація на задоволення першочергових матеріальних потреб і одночасна неможливість заощаджувати гроші на купівлю товарів, що передбачають довгострокові життєві плани;
- неможливість придбати власне житло і постаючи із цього проблема проживання разом із батьками (інфантилізація молоді);
- високий рівень депривації молодих українців – зневіра у те, що в Україні вони зможуть досягти життєвого успіху;
- орієнтація на консьюмеристські політичні практики, що розглядаються як альтернативна прекарна робота на виборах при закономірній відсутності почуття громадської солідарності;
- споживання великої кількості неякісних, але дешевих і легкозамінюваних товарів замість орієнтації на високоякісні, але більш дорогі продукти, які слугуватимуть тривалий термін;
- зневіра у результативність організованої громадянської діяльності і брак часу на неї;
- зневіра у діяльність чинних профспілок і небажання самостійно організовувати профспілки «знизу»;
- орієнтація на пасивні дозвільні практики, які не передбачають творчого підходу, реалізації здібностей і талантів молоді особистості;
- непопулярність регулярних занять спортом, які передбачають підтримання здорового стану впродовж тривалого часу;
- орієнтація на справляння певного враження про власний життєвий успіх на своїх однолітків при фактичному нестабільному положенні і примарності такого успіху;
- прагнення подорожей за кордон як способу довести свій життєвий успіх оточуючим і одночасна спроба втекти від нестабільної і непрогнозованої реальності хоча б на якийсь час.

Екзистенційна загроза прекаризованого світосприйняття, яка постає перед молодими українцями і українською нацією сьогодні, полягає не лише у відчуженості перших від власного людинотворчого «Я», представників свого роду, громадянського суспільства та держави загалом, але і у небезпеці втратити соціально-історичну пам'ять і зв'язок із представниками поколінь українців минулого і майбутнього, без чого не представляється можливим вихід

нашої держави із кризи, її осмислений і розумно організований процес розвитку.

5. Визначено чинники мінімізації негативного впливу прекарних практик на молодь України. Необхідно взяти системних заходів з боку українського уряду, але у той же час необхідною є і ініціатива самих молодих українців, їхнє глибоке усвідомлення того, що прекарність як соціальне явище, яке просякає їхню свідомість, підриває можливості довготривалого і сталого життєвого успіху. Виділено дві базові стратегії подолання прекарності, які виходять із двох базових суб'єктів прекарності – пересічного громадянина і держави. Первинний імпульс подолання прекарних тенденцій у чинній українській соціальній реальності повинен виходити із лав державних інститутів планування та управління. Можливі шляхи державного реформування, спрямованого на мінімізацію прекарних тенденцій у сфері зайнятості українських громадян, ми залишаємо як поле для розгляду та вивчення наступними дослідниками та вченими. У той же час необхідним є і індивідуальне усвідомлення прекарієм (особливо молодим прекарієм, який є транслятором нових екзистенційних позицій свого покоління представникам поколінь майбутнього) усього спектру перспектив та наслідків прекаризації його соціальних практик та свідомості. Проміжною ланкою у цьому процесі виступає подолання прекарності на рівні громадянської взаємодії, що відображає подолання атомізації у проекції горизонтальних соціальних зв'язків.

6. Досліджено вплив вищої освіти на обмеження прекарних практик в молодіжному середовищі сучасної України. Саме система вищої освіти несе на собі специфічну місію не тільки надання фахових знань студенту, але і формування у нього цілісного знання про світ і розуміння свого місця у ньому. Таке цілісне світосприйняття і є першочерговим кроком у подоланні прекарних тенденцій у свідомості і життєдіяльності людини, оскільки забезпечує особистості основи ретроспективного та перспективного мислення, апелювання абстрактними, умоглядними категоріями, можливість порівняння екзистенційних позицій поколінь різних часів та епох, формування на основі такого порівняння критичного мислення по відношенню до плінної сучасності і вироблення на основі цього порівняння її всебічного аналізу і нових смислотворчих сенсів. Запропоновано низку рекомендацій для системи вищої освіти України у справі обмеження впливу прекарних соціальних практик на молодіжне середовище:

- введення навчальних курсів із роз'яснення діючих механізму захисту трудових прав для студентів – ліквідація юридичної неграмотності майбутніх працівників;

- підтримка незалежного студентського самоврядування, яке б сприяло формуванню у студентів почуття солідарності, та побудова із цим органом партнерських, взаємовигідних ділових стосунків;

- заохочення студентів до колективних видів діяльності, результатом яких є результатом дії злагодженої команди із сильним лідером;

- недопущення скорочення обсягу викладання гуманітарних дисциплін, які формують основи класичної вищої освіти і сприяють оформленню у студента цілісного уявлення про оточуючий світ і місце студента у ньому (філософія, історія, соціологія, психологія тощо);

- підтримка роботи викладача, забезпечення самому викладачу гідних умов праці та реалізації педагогічного таланту, які не передбачають експлуатації його матеріальних, професійних та духовних ресурсів, оскільки викладач є першою особою та авторитетом, з якого студенти свідомо чи несвідомо беруть приклад у своїх життєвих практиках.

Таким чином, роль молоді у становленні і перспективах українського прекаріату сьогодення є значною, якщо не вирішальною, оскільки саме молоді українці сьогодні є тим соціальним потенціалом інновацій та соціальних новоутворень, які у перспективах майбутнього можуть призвести до значних змін чинної реальності вітчизняного соціального простору. Молоді українці сьогодні представляють собою представників того визначного покоління, яке стоїть на своєрідній межі: зберегти правонаступність досвіду попередніх поколінь і досвіду нащадків – або опинитися у вирі прекарних соціальних практик і відповідної свідомості без ретроспективи та перспективи, у лавах плінного моменту, за яким завершується соціальний час, а, отже, і соціальне безсмертя. Тому від ефективності мінімізації впливу прекарних тенденцій на життя української молоді залежить не тільки її фізичний, матеріальний та духовний стан, а поняття значно абстрактніші, проте від того не менш реальні, а саме: розвиток екзистенційних позицій молоді майбутніх поколінь, той досвід, який майбутні молоді українці зможуть передати своїм нащадкам, а, отже, розвиток української нації як такої, що розвивається у координатах соціального простору та часу і має усі перспективи для досягнення соціального, політичного, економічного та культурного благополуччя.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Чугуєва Е. А. Политический протест в андеграундной музыкальной культуре времен «перестройки»: основные формы выражения и трансформация в современных реалиях // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, вид-во « ВІР УАН», 2013. Вип. 75 (№ 8). С. 384-386.
2. Гончарова О. О. Мистецтво жити в суспільстві некалькульованого ризику: соціологічно-філософський аспект // Актуальні проблеми філософії та соціології.: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 4. С. 50-54.
3. Гончарова О. О. Селекторний колапс українського суспільства як системна помилка вітчизняних соціальних трансформацій // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во

освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2016. Вип. 112 (№ 9). С. 198-203.

4. Гончарова О. О. Основні тенденції поширення прекарності у соціальних практиках української молоді // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2017. Вип. 118 (3). С. 199-204.

5. Гончарова О. О. Соціальні практики маніпуляції свідомістю молоді // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії / М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна академія. З., 2017. Вип. 69. С. 51-56

Закордонні фахові публікації:

6. Noncharova O. O. Precarious Young People and the Right of Free Time : Flexible Working Hours and Hidden Exploitation // European Reforms Bulletin : scientific peer-reviewed journal. 2015. № 4. P. 106-109.

Інші публікації:

7. Гончарова О. О. Соціальна апатія та соціальний протест як форми біфуркації в умовах трансформаційних суспільств // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2014. Вип. 16. С. 103-116.

8. Чугуєва О. О. Ціннісний аспект політичної агітації в передвиборчих кампаніях сучасної України // Наука. Студентство. Сучасність : тези IV Всеукр. наук.-практ. конф. / Миколаїв. нац. ун-т імені В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2013. С. 506-508.

9. Чугуєва Е. А. Социальная апатия как феномен трансформационного общества // По материалам XVI международной конференции, посвященной проблемам общественных и гуманитарных наук (культурология, религиоведение, искусствоведение, социологические науки, политологические науки), Москва, 01 февраля 2014 г. / Центр гуманитарных исследований «Социум». Москва, 2014. Ч. 3. С. 118-122.

10. Гончарова О. О. Соціальна апатія та соціальний протест як чинники динаміки соціальних систем // Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності»: за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 13–14 лютого 2015 р. / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. С. 37-40.

11. Гончарова О. О. Ризики життєвих стратегій: теоретико-методологічний дискурс // Людське співтовариство: актуальні питання наукових досліджень : за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 20–21 лютого 2015 року / НО «Відкрите суспільство». Дніпропетровськ, 2015. С. 37-42.

12. Гончарова О. О. Маніпулювання свідомістю молоді як одна із особливостей трансформації сучасного українського суспільства // Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності і розвитку глобальних світових процесів у ХХІ ст. : за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 3–

4 квітня 2015 року / Київ. наук. суспільствознавча організація. Київ, 2015. С. 70-74.

13. Гончарова О. О. Маніпулятивні практики: теоретичний контекст // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : за матеріалами звітно-наук. конф. викладачів, аспірантів і докторантів Ін-ту соціології, психології та соціальних комунікацій / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 1. С. 20-24.

14. Гончарова О. Сучасні практики маніпуляції свідомістю молоді // Молодіжна політика: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені Івана Франка. Дрогобиц. Жешув, 2015. Вип. 6. С. 244-251.

15. Гончарова О. О. Викладання філософських дисциплін у вищій школі як засіб мінімізації впливу прекарних практик на життєві стилі сучасного студента // Інноватика суспільствознавчої освіти ХХІ сторіччя: виклики і шляхи розвитку : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 12 – 14 травня 2016 р. / М-во освіти і науки України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2016. С. 19-20.

16. Гончарова Е. А. Адаптивные механизмы психики современных прекариев: особенности, проблемы, скрытая социальная угроза // Actual Questions and Problems of Development of Social Science : Internat. scientific-pract. conf., Kielce, June 28–30, 2016 / Holy Cross University ; Faculty of Liberal Arts and Education. Kielce, 2016. P. 162-165.

17. Гончарова Е. А. Селекторный коллапс как одна из особенностей украинских социальных трансформаций в сфере формирования производительных сил // «Украина – България – Европейски съюз: съвременное состояние и перспективы» : сборник с доклади о международна научна конференция / Икономически университет Варна ; Национален технически университет Херсон. Варна, 2016. Т. 1. С. 266-271.

АНОТАЦІЇ

Гончарова О. О. Прекарні практики молоді в умовах трансформації українського суспільства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації розглядається проблема залучення молодих українців до різноманітних прекарних соціальних практик. Автором детально описується походження та поширення у науковому дискурсі термінів «прекаріат», «прекарність», «прекаризація»; особливості поширення прекарних соціальних практик у сучасному українському трансформаційному суспільстві, особливості поширення прекарних життєвих стратегій у соціальних практиках української молоді, а також можливі шляхи мінімізації дії таких стратегій на тлі вітчизняних соціальних трансформацій.

Автор пропонує концептуальну модель селекторного колапсу українських соціальних трансформацій, який постає як каталізуючий фактор дії прекарності у соціальному просторі України. Автор розглядає селекторний колапс у розрізі існування антагоністичних за своєю природою норм (у тому числі і соціально-трудоових норм), які вступають у латентний, а часом і явний конфлікт між собою і спричинюють такий стан, коли індивід у соціальній системі залишається один на один із ситуацією невизначеності та некалькульованих ризиків.

Автор також пропонує трирівневу систему розгортання прекарних життєвих стратегій у сучасному суспільстві, яка включає особистісний, громадський та національний рівні. Виділено інститут вищої освіти як особливий буферний перехід індивіда із ситуації відносної визначеності до прекарних соціальних практик або ж до успішної мінімізації їх дії у процесі професійного самовизначення.

Ключові слова: атомізація, дисипативна система, екзистенційна позиція, життєві стратегії, молодь України, постмодерн, прекаріат, прекарні соціальні практики, прекарність, синергетична модель, соціальні трансформації.

Гончарова Е. А. Прекарные практики молодежи в условиях трансформации украинского общества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. - Киев, 2017.

В диссертации рассматривается проблема вовлечения молодых украинцев в различные прекарные социальные практики. Автором подробно описывается происхождение и распространение в научном дискурсе терминов «прекариат», «прекарность», «прекаризация»; особенности распространения прекарных социальных практик в современном украинском трансформационном обществе, особенности распространения прекарных жизненных стратегий в социальных практиках украинской молодежи, а также возможные пути минимизации воздействия таких стратегий на фоне отечественных социальных трансформаций.

Автор предлагает концептуальную модель селекторного коллапса украинских социальных трансформаций, который выступает как катализирующий фактор действия прекарности в социальном пространстве Украины. Автор рассматривает селекторный коллапс в разрезе существования антагонистических по своей природе норм (в том числе и социально-трудоовых норм), которые вступают в латентный, а порой и явный конфликт между собой и вызывают такое состояние, когда индивид в социальной системе остается один на один с ситуацией неопределенности и некалькулированных рисков.

Автор предлагает трехуровневую систему развертывания прекарных жизненных стратегий в современном обществе, которая включает личностный, общественный и государственный уровни. Выделено институт высшего

образования как особый буферный переход индивида из ситуации относительной определенности в прекарные социальные практики или к успешной минимизации их действия в процессе профессионального самоопределения.

Ключевые слова: атомизация, диссипативная система, жизненные стратегии, молодежь Украины, постмодерн, прекариат, прекарность, прекарные социальные практики, синергетическая модель, социальные трансформации, экзистенциальная позиция.

Honcharova O. O. Precarious Practices of Youth in the Context of the Transformations in the Ukrainian Society. – The manuscript.

Thesis for the degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – National Pedagogical Dragomanov University - Kiev, 2017.

In the thesis it is considered the problem of the involvement of young Ukrainians in various precarious social practices. In particular, the author describes in detail the etymological origin and distribution in the scientific discourse of the terms «precariat», «precariousness», «precarization»; the peculiarities of the spreading of the precarious social practices in the modern Ukrainian transformational society; features of the distribution of the precarious life strategies in the Ukrainian social practices, as well as possible ways to minimize the impact of such strategies against the background of domestic social transformations.

The author suggests a conceptual model of the selective collapse of Ukrainian social transformations, which acts as a catalyzing factor of the action of the precariousness in the social space of Ukraine. The author considers the selector collapse in the context of the existence of norms (including social and labor standards) which are antagonistic in their nature and enter into a latent and at times even an obvious conflict between themselves and thus cause a state when the individual in the social system remains alone with a situation of uncertainty and unaccountable risks. In turn, it is the situation of non-calculable risks that gives rise to the prevalence of the precarious life strategies in the life of the individual.

The author proposes a three-level system for the deployment of the precarious life strategies in the modern society, which includes personal, civil and national levels. The allocation of three levels of the deployment of precariousness is due to the spreading of the atomization of the individual in relation to the long-term life strategies in the context of individual life and the life of the family, the interaction with equivalent social actors and interaction with the institutions of statepower. The institution of higher education is considered as a special buffer transition of the individual from the situation of relative certainty to the precarious social practices or to the successful minimization of their action in the process of professional self-determination.

Keywords: atomization, dissipative system, existential position, life strategies, postmodern, precariat, precarious social practices, precarization, social transformations, synergetic model, youth of Ukraine.

Підп. до друку 10.08.2017. Формат 60×84/16.
Обл.-вид. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. 0708-1.

Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.